

Kriminalomsorgens høgskole
og utdanningscenter KRUS

Seksuallovbruddsdømte og dekkhistoriens to sider

Fordeler og ulemper med bruk av en dekkhistorie

Kandidatnr: 3923

Kriminalomsorgens høgskole og utdanningscenter KRUS
KRUS3900 Bacheloroppgave 2022 HØST

Antall ord:9620

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	3
1.1 Bakgrunn for valg av tema	3
1.2 Problemstilling	5
1.3 Avgrensning	5
1.4 Oppgavens oppbygging	6
2.0 Metode	7
2.1 Valg av metode	7
2.2 Litteratursøk	7
2.3 Kildekritikk	7
2.4 Førforståelse	9
3.0 Litteraturgjennomgang	10
3.1 Kriminalomsorgens samfunnsoppdrag og fengselsbetjentens rolle	10
3.1.1 Kriminalomsorgens samfunnsoppdrag	10
3.1.2 Fengselsbetjentens rolle	11
3.2 Seksuallovbrudd	12
3.3 Seksuallovbruddsdømte	12
3.4 Stigma og stemping av seksuallovbruddsdømte	14
3.4.1 Stigma	14
3.4.2 Stempingsteorien	14
3.4.3 Den modifiserte stempingsteorien (MLT)	15
3.4.4 Seksuallovbruddsdømtes mestringsstrategier i fengsel	15
3.5 Soningsmiljø	16
3.6 Tilbakeføringsarbeid i fengsel og fengselsbetjentens rolle	18
3.6 Desistance og tilbakefallsrisiko	19
3.6.1 Desistance	19
3.6.2 Tilbakefallsrisiko	20
4.0 Drøfting	23
4.1 Stigmatisering av seksuallovbruddsdømte	23
4.2 Dekkhistoriens fordeler	24
4.3 Fengselsbetjentens rolle og tilnærming i tilbakeføringsarbeidet	25
4.4 Dekkhistorien som element i tilbakeføringsarbeidet	26
4.5 Konsekvensen av å få dekkhistorien sin avslørt	27
5.0 Konklusjon	29
6.0 Litteraturliste	31
6.1 Selvvalgt litteratur	38

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Det har vært en stor økning av seksuallovbruddsdømte i norske fengsel de siste 20 årene, noe som kan være et resultat av nye prioriteringer og skjerpede straffer for denne lovbruddskategorien (Justisdepartementet, 2021, s. 28). Seksuallovbruddsdømte utgjorde cirka 25 prosent av innsattpopulasjonen (av innsatte i fengsel) i 2021, sammenlignet med cirka 6 prosent i 2000. Nye tall viser at 805 personer ble dømt for seksuallovbrudd i 2021 (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2021, s. 37). Det er imidlertid vanskelig å fastslå i hvilken grad økningen skyldes økt reell forekomst eller endret straffeforfølgning (Justisdepartementet, 2021, s. 27). Med tanke på økningen av seksuallovbruddsdømte og videre prognoser om at stigningen ikke ser ut til å stagnere eller peke nedover (KDI, 2022, s. 5), er det derfor viktigere enn noen gang å se på hvilke faktorer som er med på å fremme og hemme tilbakeføringsarbeid under soning for seksuallovbruddsdømte.

I 2022 publiserte Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) sin første fagstrategi om personer dømt for seksuallovbrudd 2022–2026, en strategi som inneholder tiltak knyttet til de særskilte utfordringene seksuallovbruddsdømte står i under straffegjennomføring. Strategien kom på bakgrunn av både begrensede progresjonsmuligheter og ansattes mangelfulle kompetanse og kunnskap om gruppen generelt (KDI, 2022, s. 8). Strategien belyser at mange personer dømt for seksuallovbrudd føler seg utrygge i fengsel, og blir møtt med fordømmelse under straffegjennomføring, av både medinnsatte og ansatte (KDI, 2022, s. 2). Å bli møtt på en dømmende måte kan motvirke åpenhet og rehabilitering, samt føre til unødvendig isolasjon (KDI, 2022, s. 8). Målet med strategien er derfor å øke kunnskapsgrunnet hos ansatte, sikre en trygg straffegjennomføring og styrke tilbakeføringsarbeidet (KDI, 2022). Fokus på økt kunnskap om seksuallovbruddsdømte kan ha avgjørende betydning for hvordan ansatte behandler og jobber med denne gruppen (Blagden et al., 2019, s. 48).

Det er et velkjent problem at seksuallovbruddsdømte står overfor en rekke stigmaer og blir behandlet annerledes enn andre innsatte under soning, i form av stigmatisering fra både medinnsatte og ansatte, samt utfrysning, trakassering, trusler og vold fra medinnsatte (Blagden et al., 2016, s. 371; Sandbukt, 2021, s. 2). Tidligere forskning belyser seksuallovbruddsdømtes opplevelse av å befinne seg nederst i det moralske hierarkiet under soning (Sandbukt, 2021, s. 2). Selv har jeg som fengselsbetjent opplevd at

seksuallovbruddsdømte blir stigmatisert og sett på som mindreverdige. Flere ansatte uttrykker at det er vanskelig å jobbe med denne gruppen. Det foreligger holdninger som «de får takke seg selv», «han fikk for kort straff» og så videre. Det kan være forståelig at ansatte som har egne barn føler det er ekstra utfordrende å jobbe med seksuallovbruddsdømte, spesielt de som har forgrepet seg på barn. Samtidig skal fengselsbetjenter være tro mot kriminalomsorgens samfunnsoppdrag, i tråd med dens retningslinjer, verdier og gitte instruksjoner.

I tråd med overnevnte punkter, foreligger det en praksis på at personer mistenkt for og dømt for seksuallovbrudd tilegner seg en dekkhistorie for å beskytte seg selv fra stigmaet under soning. De blir ofte oppfordret av enten advokat, fengselsbetjenter eller andre, av hensyn til den innsattes sikkerhet. Selv har jeg oppfordret til dekkhistorie på bakgrunn av nevnt praksis og fordi jeg har ansett dette som en nødvendighet for både innsatte og for fengselet i sin helhet. For cirka et år siden begynte jeg å interessere meg mer rundt bruken av dekkhistorier, og hvorvidt dekkhistorier og oppfordring til disse kan påvirke innsattes soningsforhold, endringsarbeid, reintegrering til samfunnet og tilbakefallsrisiko. Mitt engasjement rundt tematikken kom etter at jeg har fulgt opp innsatte som både har hatt suksess med dekkhistorier og de som har fått dekkhistorien avslørt underveis i soningen.

Den overnevnte strategien gir tydelige føringer knyttet til arbeid med seksuallovbruddsdømte i fengsel, men mangelfulle konkrete tiltak til nettopp dekkhistorier. For at kriminalomsorgen skal kunne realisere denne strategien, kan det være nødvendig å både utforske og reflektere over hvordan høysikkerhetsfengsler kan stå i fare for å forsterke stigmaet ved å oppfordre til dekkhistorier, samt hvilke tiltak som kan iverksettes når en dekkhistorie blir avslørt. Samtidig er det viktig å se på virkningen av dekkhistorier og hvilken betydning disse kan ha for den enkelte både under og etter soning. Strategien viser at det er behov for økt kunnskap om hva som er den beste og mest hensiktsmessige måten å ivareta seksuallovbruddsdømte i fengsel på (KDI, 2022, s. 8). På den måten kan vi stå sterkere i vårt samfunnsoppdrag med fokus på tilbakeføringsarbeid for å hindre nye straffbare handlinger etter endt løslatelse.

Dekkhistorier er høyst relevant for både ansatte og kriminalomsorgen for øvrig, dette relatert til hensyn til både innsattes sikkerhet under soning og tilbakeføringsarbeid. Er måten vi behandler seksuallovbruddsdømte i fengsel kritikkverdig? Jeg ønsker å rette blikket mot hvordan ansatte i kriminalomsorgen kan håndtere slike situasjoner bedre i fremtiden, samt

diskutere hvorvidt det bør oppfordres til dekkhistorier eller ikke, ved å se på fordeler og ulemper ved bruk av dekkhistorier.

1.2 Problemstilling

Jeg har valgt følgende problemstilling:

Hvilke fordeler og ulemper kan dekkhistorier ha for den seksuallovbruddsdømte i et ordinært høysikkerhetsfengsel?

Jeg har valgt formuleringen «fordeler og ulemper» for å både kunne belyse hvilke fordeler som kan være grunnen til at dekkhistorier er en utbredt praksis blant seksuallovbruddsdømte, samtidig som jeg vil belyse og reflektere over de mulige ulempene dette medfører. Jeg vil videre i oppgaven knytte fordeler og ulemper både til sikkerhetsmessige og rehabiliteringsrelaterte forhold i høysikkerhetsfengsel. Hensikten er å bli mer bevisst i hvordan fengselsbetjenter kan møte denne gruppen og hvordan forholde seg til dekkhistorier.

1.3 Avgrensning

Jeg har avgrenset oppgaven til å gjelde mannlige innsatte, i alle aldre, som sitter i et ordinært høysikkerhetsfengsel. Benevnelsen «seksuallovbruddsdømte» gjelder i all hovedsak personer dømt for seksuelle overgrep. I min oppgave vil jeg imidlertid bruke «seksuallovbruddsdømte», til å referere til både personer dømt for og personer mistenkt for seksuallovbrudd da dekkhistorier viser seg like gjeldende under varetekt.

I oppgaven benytter jeg meg av begrepene rehabilitering, endringsarbeid og tilbakeføringsarbeid. Uavhengig begrepsbruk har de alle samme betydning og formål i denne oppgaven. Disse tre begrepene omfatter kontaktbetjentarbeid, framtidsplanlegging, arbeid med forbedring av levekår (bolig, jobb, utdanning, gjeld og så videre), atferdspåvirkning, tiltak som behandling og programvirksomhet samt tverrfaglig samarbeid med både interne og eksterne aktører, samt videre oppfølging etter endt løslatelse. (Det kongelige justis- og politidepartement, 2008, s. 67; Storvik, 2017, s. 41). Tilbakeføring til å fungere i samfunnet..

Jeg vil se nærmere på sikkerhetsperspektivet opp mot kriminalomsorgens verdier og samfunnsoppdrag. Jeg er opptatt av profesjonalitet og likebehandling i fengsel, og om

hvordan fengselsbetjenter kan utføre kriminalomsorgens samfunnsoppdrag på en best mulig måte.

Av oppgavens omfang retter jeg ikke fokus mot behandling som kan ha potensial til å redusere tilbakefall hos personer dømt for seksuallovbrudd. Good Lives-modellen (GLM) kan dog nevnes som en relevant behandlingsmodell, men skal ikke tillegges mer vekt i oppgaven.

1.4 Oppgavens oppbygging

I denne oppgaven skal jeg videre presentere en metodedel med valg av metode, litteratursøk, kildekritikk og førforståelse. Deretter følger litteraturgjennomgang, og videre en drøftingsdel. Til slutt avrunder jeg med en konklusjon som skal besvare problemstillingen.

2.0 Metode

2.1 Valg av metode

For å belyse min problemstilling har jeg valgt å bruke litteraturstudie som metode. Metode kan sees på som et redskap for å innhente nødvendige data (Dalland, 2021, s. 54).

Litteraturstudie handler om å ta i bruk data fra allerede eksisterende fagkunnskap, forskning og teori (Dalland, 2021, s. 199). Jeg har benyttet meg av egenerfart praksis som grunnlag for tema og problemstilling, og skal ta i bruk allerede eksisterende internasjonal og nasjonal fagkunnskap og forskning for å undersøke problemstillingen nærmere.

2.2 Litteratursøk

Jeg har benyttet meg av søkemotorene Google Scholar og Oria for å gjennomføre litteratursøkene. Jeg har også benyttet meg av biblioteket på Kriminalomsorgens høgskole og utdanningssenter (KRUS). Jeg fant tidlig ut at det foreligger mye internasjonal forskning rundt arbeidet med seksuallovbruddsdømte i fengsel, samt at mange norske bidrag er skrevet på engelsk. Det ble derfor naturlig å starte søkene ved å bruke engelske ord. I starten søkte jeg på ord som «Sexual crime, imprisonment, cover story», «Sexual offenders AND prison AND cover story», og «Cover story», og fant ut at lite omhandlet dekkhistorier spesifikt. På bakgrunn av dette utvidet jeg søkene til å også omhandle «stigma», «stempling», «fengselsmiljø», «desistance», «rehabilitering» og «tilbakefallsrisiko». Dette for å undersøke virkninger ved bruken av dekkhistorier. Jeg har i tillegg til internasjonal litteratur, funnet noen norske bidrag, skrevet både på norsk og engelsk. I tillegg har jeg brukt kriminalomsorgens første fagstrategi som omhandler personer dømt for seksuallovbrudd, utgitt i 2022.

Jeg har også benyttet meg av snøballmetoden (Dalland, 2022, s. 151) ved å sjekke litteraturlisten i relevante faglige tekster og forskningsartikler. Med denne metoden har jeg funnet fram til flere relevante, og interessante artikler. Jeg har i tillegg fått anbefalt litteratur fra min veileder.

2.3 Kildekritikk

Kildekritikk handler om at litteraturen som er funnet både skal vurderes og kategoriseres. Det betyr at jeg skal kunne vurdere om litteraturen jeg viser til er relevant, holdbar og pålitelig, og om den kan beskrive og belyse denne oppgavens problemstilling (Dalland, 2021, s. 153). I valget av litteratur, har jeg vurdert kildens relevans for tema og problemstilling, og videre

vurdert kildens kvalitet og troverdighet ved å undersøke hva slagst tekst det er, hvem forfatteren bak er, formålet med teksten, og når den er skrevet.

I søk av litteratur har jeg utelukket fagartikler om hvilke behandlingsmetoder som kan fungere i arbeid med den seksuallovbruddsdømte. Dette har jeg vurdert som mindre relevant for å belyse samt drøfte valgt problemstilling, da jeg ønsket å se nærmere på bruk av dekkhistorier og ikke behandlingsmetoder. Litteratur som jeg har vurdert av betydning er fag- og forskningsartikler om stigma og stempling, innsattes soningsforhold, betjentenes tilnærming samt statistikk rundt tilbakefallsrisiko.

Jeg fant masteravhandlingen til Ingeborg Jenssen Sandbukt, utgitt i 2019, som særlig relevant fordi hun også belyser stigma rettet mot seksuallovbruddsdømte samt inkluderer dekkhistorier. Hun har både vist til teori, forskning og egne intervjuer av seksuallovbruddsdømte. Dette er dog en masteravhandling, men Sandbukt som forfatter medvirker i og står bak en rekke forskningsartikler. Jeg anser derfor denne kilden som relevant, holdbar og pålitelig.

Ved bruk av Google Scholar har jeg sett på antall siteringer, selv om dette ikke har hatt avgjørende betydning for å utforske kildene nærmere. Seksuallovbruddsdømtes behandling og tilbakefallsrisiko har vært forsket på i flere tiår, og mange artikler av nyere dato har henvist til tidligere forskningsartikler. Jeg har derfor valgt å inkludere forskningsartikler fra opp til 10-15 år tilbake, og dette er forskningsartikler som jeg anser har god faglig holdbarhet.

Som allerede nevnt finnes det mye internasjonal litteratur som tilsier at det er gjort mye forskning rundt seksuallovbruddsdømte i andre land enn i Norge, spesielt i USA, Canada og England, hvilket kan gi god innsikt i denne gruppen. Selv om Norge er et lite land finnes det likhetstrekk mellom Norge og andre land som USA (Sandbukt, 2021, s. 14), og jeg har derfor ansett litteraturen som overførbar og relevant. Det er dog svært lite litteratur knyttet direkte opp mot dekkhistorier i fengsel. Dette kan derfor anses som en svakhet, da tematikken er lite belyst fra tidligere. I bacheloroppgaven har vi dessverre ikke mulighet til å intervju innsatte i fengsel, noe som kunne vært interessant for min oppgave. På en annen side kan jeg vise til bred erfaring med oppfølging av flere innsatte som har benyttet seg av dekkhistorier. Sett i lys av teori og forskning ønsker jeg å tilegne meg mer kunnskap om temaet og rette søkelyset mot en viktig problemstilling det er behov for mer kunnskap rundt.

2.4 Førforståelse

Vi har alltid vår førforståelse eller våre fordommer med oss inn i undersøkelse av et tema, hvilket betyr at vi allerede har en oppfatning før vi undersøker tematikken nærmere (Dalland, 2021, s. 60). Ved å ha en formening om noe på forhånd, er sannsynligheten stor for at vi har mest fokus på det som kan bekrefte vår førforståelse. Det er derfor viktig at jeg er bevisst min egen førforståelse i søk av litteratur for vinkling av begge sider for å belyse min problemstilling best mulig (Dalland, 2021, s. 60).

Min førforståelse til seksuallovbruddsdømte og bruk av dekkhistorier er knyttet til mine første år som utdannet fengselsbetjent. Ved inntredelse av yrket hadde jeg et sett verdier og holdninger, som videre har blitt formet av både erfaring og praksis i yrket. Jeg har jobbet i flere år som fengselsbetjent i høysikkerhetsfengsel, med mannlige innsatte. Domskategoriene har være alt fra narkotikaovertridelser, økonomisk svindel, vold, drap, seksuallovbrudd med mer. Jeg har både jobbet med varetektsinnsatte som har vært i påvente av dom for seksuallovbrudd og seksuallovbruddsdømte som har møtt til soning. Samtlige har valgt å lyve om dommen sin og tatt i bruk en dekkhistorie. Selv har jeg ansett dekkhistorier som en nødvendighet av hensyn til både sikkerhet og trygghet for den enkelte. Underveis i oppgaven har jeg vært opptatt av å være bevisst egen førforståelse ved å utfordre den og utforske min problemstilling med friske øyne, og belyse både fordeler og ulemper, og ikke én side av dekkhistorien.

3.0 Litteraturgjennomgang

I dette kapittelet skal jeg redegjøre for relevant teori og forskning som skal brukes i drøftelsen av min problemstilling. Først skal jeg gi gjøre kort rede for kriminalomsorgens samfunnsoppdrag og noen styrende prinsipper samt fengselsbetjentens rolle, før jeg gir en kort introduksjon av seksuallovbrudd og seksuallovbruddsdømte. Videre gjør jeg rede for relevant teori bak stigma og stemping og hvorfor den er aktuell i forbindelse med både den seksuallovbruddsdømtes soningsforhold og tilbakeføringsarbeid. Deretter skal jeg presentere statistikk rundt tilbakefallsrisiko for nevnt gruppe. Med denne inndelingen får jeg belyst relevant teori og forskning samt egen erfaring som igjen kan være med på å drøfte min problemstilling og belyse dekkhistoriens to sider.

3.1 Kriminalomsorgens samfunnsoppdrag og fengselsbetjentens rolle

3.1.1 Kriminalomsorgens samfunnsoppdrag

Kriminalomsorgens samfunnsoppdrag er å gjennomføre både varetektsfengsling og straffereaksjoner på en måte som er tillitsvekkende for samfunnet, som motvirker nye straffbare handlinger og som sikrer de innsatte tilfredsstillende forhold (straffegjennomføringsloven, 2001, § 2). Samtidig kriminalomsorgen forpliktet til å legge forholdene til rette for å avhjelpe negative virkninger av isolasjon for varetektsinnsatte (Straffegjennomføringsloven, 2001, § 2), som etter min erfaring også gjelder overfor domfelte som sitter isolert Det skal legges til rette for at den domfelte kan gjøre en egeninnsats for å endre sitt kriminelle handlingsmønster for å forhindre tilbakefall (Straffegjennomføringsloven, 2001, § 3). Kriminalomsorgens mål er å redusere tilbakefall til ny kriminalitet. Tilbakefall blir i kriminalomsorgen definert som «ny straffereaksjon som skal gjennomføres av kriminalomsorgen», innen et tidsforbeløp på eksempelvis to eller fem år Tilbakefallstallene gir ikke nødvendigvis et korrekt bilde av virkeligheten grunnet mørketall, uregistrert kriminalitet (Det kongelige justis- og politidepartement, 2008, s. 53).

Flere metaanalyser har de siste årene vist at en kombinasjon av tiltak på levkårsområder og programvirksomhet rettet mot påvirkning av atferd gir de beste forutsetningene for å redusere risiko for tilbakefall. Samtidig har forskning vist at slike tiltak ikke virker for alle (Det kongelige justis- og politidepartement, 2008, s. 68-69). Innsatte skal motiveres og det skal på best mulig måte tilrettelegges for tilbakeføring til samfunnet (Det kongelige justis- og politidepartement, 2008, s. 78). Domfelte har aktivitetsplikt under soning, som kan bestå av arbeid, skole, program eller andre tiltak som er egnet til å motvirke ny kriminalitet

(Straffegjennomføringsloven, 2001, § 3), og innsatte skal så langt det er praktisk mulig ha adgang til fellesskap både under sysselsetting og i fritiden (Straffegjennomføringsloven, 2001, § 17).

Både det humanistiske menneskesynet, normalitetsprinsippet og prinsippet om rettssikkerhet og likebehandling er viktige kjerneverdier i kriminalomsorgen, og står sentralt i arbeidet med de innsatte (). Med et humanistisk menneskesyn blir mennesker sett på som unikt og ukrenkelig, hvilket betyr at de har rett til å ta egne valg som indikerer at alt i rehabiliteringsøyemed skal skje frivillig (Det kongelige justis- og politidepartement, 2008, s. 19-20). Normalitetsprinsippet sier at straffegjennomføringen ikke skal være mer tyngende enn nødvendig, og at ingen skal bli underlagt tiltak som føles som en tilleggsstraff. Å etterleve normalitetsprinsippet kan bidra til å redusere utilsiktede skadevirkninger av straffen samt kunne lette tilbakeføringen til samfunnet (Det kongelige justis- og politidepartement, 2008, s. 22). Likhetsprinsippet innebærer at alle skal ha samme muligheter og behandles likt. For enkelte innsattgrupper kan et opphold i fengsel være særlig belastende, noe som kan begrunne behov for særskilte ordninger og tiltak (Justisdepartementet, 2021, s. 37). Med rehabilitering og tilbakeføringsarbeid i fokus er det samtidig viktig med individuelt tilrettelagt straffegjennomføring da det er ulike årsaker til at personer begår kriminelle handlinger og at behovene vil være forskjellige (Storvik, 2017, s. 41).

3.1.2 Fengselsbetjentens rolle

I kriminalomsorgen har vi en rekke verdier som fengselstilsatte skal etterleve samt instruks for hvordan fengselsbetjenter skal utføre sin tjeneste (KDI, 2020, s. 1). En fengselsbetjents rolle kan oppleves som motsetningsfylt i form av rollene som hjelper og kontrollør med fokus på både sikkerhet og tilbakeføringsarbeid. Vi skal beskytte samfunnet og samtidig legge til rette for at den innsatte skal kunne leve kriminalitetsfritt etter endt soning (Larsen, 2006, s. 122). Fengselsbetjenter er med på å regulere de innsattes hverdag med pålegg, veiledning, læring, og i noen sammenhenger med bruk av tvang. Holdninger og verdier hos ansatte er derfor svært viktige i det daglige virke/i det daglige arbeidet (Larsen, 2006, s. 78).

Generell tjenesteinstruks for ansatte i kriminalomsorgen sier blant annet at ansatte skal forholde seg til innsatte på en profesjonell måte i tråd med kriminalomsorgens verdier. Ansatte skal møte de innsatte med respekt og verdighet uten fordommer. De skal heller ikke

utsette noen for usaklig forskjellsbehandling (KDI, 2020, s. 3). En fengselsbetjents profesjonalitet blir av Eide & Kronstad i Westrheim & Eide (2019) definert som et sammensatt uttrykk for kunnskaper, ferdigheter, herunder både generell og personlig kompetanse og et felles verdigrunnlag som fengselsbetjenter erverver gjennom utdanning og erfaring fra arbeid i fengsel (Westrheim & Eide, 2019, s. 115).

3.2 Seksuallovbrudd

Seksuallovbrudd er en bred kategori av mange typer lovbrudd som omhandler seksuelle overgrep (Sandbukt et al., 2019, s. 27). Seksuelle overgrep kan defineres som enhver seksuell handling som offeret ikke har samtykket i, eller som har blitt presset eller manipulert til å ta del i. Seksuelle overgrep innbefatter seksualisert språk/atferd, intime berøringer, samleie, voldtekt og fremstilling av seksuelle overgrep eller bilder som seksualiserer barn og unge (Steine et al., 2012).

Seksuallovbrudd blir i straffeloven, kapittel 26, delt inn i seksuelt krenkende adferd, seksuell handling og seksuell omgang. Seksuelt krenkende atferd innbefatter uanstendig atferd som i kinking eller blotting på offentlig sted, seksuell handling innbefatter beføling av bryster eller kjønnsorganer, hvorpå seksuell omgang innbefatter samleie eller enhver form for inntrenging i kroppens hulrom med gjenstander eller kroppsdeler (Straffeloven, 2005, kapittel 26; Steine et al, 2012). Personer som begår disse handlingene representerer et omfattende samfunnsproblem, som kan påvirke livene til mange mennesker, spesielt ofre, pårørende og andre mennesker som lever i frykt for at noen de er glade i skal bli utsatt for seksuelle overgrep (Kruse, 2019, s. 1). Seksuallovbrudd kan ha store omkostninger for både ofre, pårørende og samfunnet (KDI, 2022), som i utgifter til fengsling av utøver, domstolsbehandling av straffesaker, medisinsk hjelp til utsatte, tapt livskvalitet for ofre og mer (Sandbukt et al., 2019, s. 61). Personer som har vært utsatt for seksuelle overgrep har økt risiko for psykiske og somatiske problemer, som seksuelle problemer, angstlidelser, depresjon, posttraumatisk stresslidelse, søvnproblemer og mer (Steine et al., 2012).

3.3 Seksuallovbruddsdømte

Kriminalomsorgsdirektoratet skriver i sin fagstrategi (2022), at personer dømt for seksuallovbrudd er en heterogen gruppe med store individuelle forskjeller i problematikk, behov, risiko og tilbakefall. Noen er ressurssterke, og andre har lettere psykisk

utviklingshemming, volds- og/eller rusproblemer eller psykiske lidelser (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2022). Dette samsvarer med både nasjonal og internasjonal forskning (Kruse, 2019, s. 12; Sandbukt, 2019, s. 11; Sandbukt et al., 2019, s. 40), og egen erfaring i fengsel. Selv har jeg jobbet med ressurssterke seksuallovbruddsdømte med gode sosioøkonomiske ressurser som høy utdanning, familie og god jobbkarriere. Samtidig har jeg jobbet med personer med lavere fungering, tilnærmet lettere psykisk utviklingshemming.

Seksuallovbruddsdømte står overfor en rekke stigmaer (Blagden et al., 2016, s. 371), og er en av de mest stigmatiserte gruppene i moderne samfunn (Sandbukt, 2021, s. 2). Stigmaet rundt denne gruppen kan bære preg av lite kunnskap om seksuallovbruddsdømte generelt og behandlingsmuligheter spesielt. Dette kan sees i lys av hvordan både media og politikere fremstiller seksuelle overgrep og personene som har begått disse. Tidligere justisminister Per-Willy Amundsen gikk offentlig ut i 2017 med ønske om å tvangskastrere personer som har forgrepet seg på barn (Birkeland, 2017), etterfulgt av neste justisminister Sylvi Listhaug som offisielt gikk ut i media i 2018 og omtalte personer som har forgrepet seg på barn som «monstre» (Flaarønning & Sollund, 2018).

Når høyprofilerte ministre i vårt lille land som Norge fremstiller seksuallovbruddsdømte på en slik måte ute i offentligheten, er det ikke rart at stigmaet opprettholdes og til og med kan forsterkes. Forskning tyder på at media har stor innflytelse i form av å formidle og belære befolkningen om holdninger, og at de i stor grad kan påvirke menneskers oppfatning av personer som har begått seksuallovbrudd (Grøndahl et al., 2021, s. 3; Grøndahl, Sandbukt, & Kristoffersen, 2021, s. 2). Mediene har vært kritisert for at de bidrar til en stigmatiserende og stereotypisk fremstilling av personer mistenkt for eller dømt for seksuelle overgrep (Grøndahl, Sandbukt & Kristoffersen, 2021, s. 1) samt at de bidrar med forhåndsdomming av enkelte saker, slik som i Baneheiasaken fra 2000 (Leknes, 2022).

Stigmatiseringen av denne gruppen ute i samfunnet gjenspeiler seg også på innsiden av fengslene hvor seksuallovbruddsdømte ligger nederst på rangstigen (Ugelvik, 2015, s. 9; Hanoa, 2008, s. 55) og blir på flere områder behandlet annerledes enn andre innsatte (Kruse, 2019, s. 1). Forskning tyder på at majoriteten av både innsatte og fengselsbetjenter har generelt dårlige holdninger mot denne gruppen, hvor innsatte blir møtt med fordømmelse på bakgrunn av sine handlinger (Blagden et al., 2019, s. 89; Hanoa 2008, s. 55). Noen av årsakene kan være at fengselsbetjenter selv har barn eller at de selv har blitt utsatt for

seksuelle overgrep. Det kan også være fengselsbetjenter som har opplevd at noen i familien eller i nær omgangskrets har blitt utsatt for lignende hendelser (Blagden et al., 2019, s. 93).

Seksuallovbruddsdømte kan bli stemplet som «monster», «rovdyr», «pedo», «umenneskelig» og lignende. Disse «merkelappene» kan være med på å øke en negativ pygmalion-effekt som vil si at seksuallovbruddsdømte kan begynne å se på seg selv slik de andre ser dem: som iboende farlige, og moralsk fremmede som ikke fortjener en ny sjanse i livet, og hvor de bør plasseres et sted utenfor resten av menneskeheten (Grøndahl, 2021, s. 4). Dersom personer ikke klarer å se seg selv som vanlige mennesker med mulighet for endring, kan sjansene for endring, og veien ut av kriminalitet være relativt lav (Willis et al., 2010, s. 554).

3.4 Stigma og stempling av seksuallovbruddsdømte

3.4.1 Stigma

Erwing Goffman beskrev stigma som «når et individ er diskvalifisert fra fullstendig sosial aksept» (Goffman, 1963, s. 9), at individet ikke er «en av oss». Personen kan ikke nødvendigvis flykte fra stigmatiseringen av denne gruppen, og som et resultat kan personen føle seg stigmatisert, selv om ingen kjenner til personens seksuallovbrudd (Sandbukt, 2019, s. 12).

3.4.2 Stemplingsteorien

Frank Tannebaum, grunnleggeren av stemplingsteorien, var av den oppfatning at dersom en person blir stemplet, identifisert og behandlet som et problem, så vil det ha direkte konsekvenser for personens framtidige oppførsel, og at personen vil bli det han er beskrevet å være (Sandbukt, 2019, s. 13).

Howard S. Becker (1963), en av de mest kjente bidragsyterne av stemplingsteorien, mente at et avvik er en konsekvens av respons fra de sosiale omgivelsene rundt oss, og at avvikende atferd dermed er et produkt av den sosiale kontrollen som foregår i samfunnet, herunder hvordan samfunnets lover, regler og normer legger føringer for hvordan det forventes at vi skal oppføre oss. Stemplingen gir da en effekt og bidrar til ytterligere stigmatisering og fremmedgjøring, noe som vil gjøre det vanskeligere for personen å bryte med denne atferden (Blaalid, 2019, s. 4). Becker mente at det å stemple noen som avviker direkte kunne knyttes opp mot fremveksten av ytterligere avvikende handlinger (Sandbukt, 2019, s. 15), men at

dette ikke var gjeldende for alle (Sandbukt, 2019, s. 15). Med stempingsteorien kan man forstå hvorfor seksuallovbruddsdømte blir behandlet slik som de gjør (Blagden et al., 2019, s. 40), og hvordan dette kan påvirke deres soning, identitetsforståelse, rehabiliteringsmuligheter og tilbakefallsrisiko.

Stigma og stemping kan være med på å forsterke følelsen av skam som igjen kan ha en negativ effekt på både endringsarbeid og reintegrering i samfunnet. Skam blir definert som en sterk ubehagelig følelse av å ha vist en nedverdiggende side av seg selv, og dermed avslørt seg selv som mislykket, udugelig eller umoralsk (Snl, 2022; Harris & Maruna, 2005, s. 454).

John Braitwaite's (1989) teori om «reintegrative shaming», direkte oversatt til reintegrerende skam (RST), kan være av betydning for den seksuallovbruddsdømte. Denne teorien omhandler signifikante andre og det å bryte med seksualforbryter-stempelet ved å aktivt rette skam mot selve handlingen, og ikke mot selve individet som har utført handlingen.

Lovbryteren skal med andre ord behandles med respekt og empati, som en god person, som har gjort noe galt (McAlinden, 2017, s.17; Harris & Maruna, 2005, s. 453; Kruse, 2019, s. 42; Sandbukt, 2019, s. 25).

3.4.3 Den modifiserte stempingsteorien (MLT)

Stempingsteorien har fått kritikk for at den blant annet ikke klarer å gi en forklaring på hvorfor personer gjør avvikende atferd i utgangspunktet, og det ble derfor introdusert en modifisert stempingsteori (MLT) i 1989 av Link, Cullen, Struening, Shrouf og Dohrenwend (Sandbukt, 2019, s. 15). Teorien antyder at den stigmatiserte begrenser sine egne muligheter for å unngå potensielle konsekvenser av å være negativt stemplet. Dermed er det ikke selve stempingen i seg selv som begrenser personens muligheter, men personens forsøk på å unngå konsekvensene (Sandbukt, 2019, s. 17). Burchfield og Mingus intervjuet 23 seksuallovbruddsdømte i 2008, hvor en fjerdedel uttrykte at de med vilje begrenset sine interaksjoner med andre og distanserte seg fra familie, venner og naboer, dette for å minimere risikoen for å bli avslørt som seksuallovbryter. Den seksuallovbruddsdømte kan ha vanskeligheter med å etablere sunne sosiale bånd, og både isolasjon og stigmatisering kan føre til en forverring av problemet som i utgangspunktet førte til seksuallovbruddet (Sandbukt, 2019, s. 17-18; Link et al., 1989 s. 403).

3.4.4 Seksuallovbruddsdømtes mestringsstrategier i fengsel

Som tidligere nevnt befinner seksuallovbruddsdømte seg nederst på rangstigen, og står overfor mange stigma (Blagden et al., 2016, s. 371). For å unngå slik stigmatisering kan

seksuallovbruddsdømte benytte ta i bruk mestringsstrategier under soning, herunder hemmelighold, tilbaketrekning og det å opplyse andre (Link et al., 1989, s. 403).

Å opplyse andre

Å opplyse andre, handler om hvordan seksuallovbryteren kan opplyse medinnsatte for å avverge negative holdninger mot seg selv. På denne måten kan seksuallovbrytere fortelle om/avsløre sin status som seksuallovbryter, samtidig som personen forklarer hvorfor hans overgrep er annerledes og hvorfor ikke alle seksuallovbrytere er like, eller annen informasjon som kan redusere virkningen av «avsløringen» (Link et al., 1989, s. 403).

Tilbaketrekning

Tilbaketrekning derimot, handler om at personen begrenser sin sosiale interaksjon til de som vet om hans lovbrudd og aksepterer han for den han er uavhengig hans situasjon og medfølgende stigma/stempling. I fengsel er det flere seksuallovbruddsdømte som velger å isolere seg mer i redsel for trakassering, trusler eller vold av medinnsatte (Link et al., 1989, s. 403; Schwabe, 2005, s. 615; KDI, 2022, s. 9).

Hemmelighold – Dekkhistorie/løgn

Vanligste strategi i fengsel er det å holde lovbruddet sitt hemmelig i form av dekkhistorie/løgn og ved å unngå temaet. En seksuallovbryter tilegner seg eller oppfordres til dekkhistorie ved å lyve overfor sine medinnsatte, og fortelle at han soner en dom for et annet, mer akseptabelt lovbrudd. Dette for å unngå stigmatisering og avvisning (Sandbukt, 2019, s. 16; Link et al., 1989, s. 403). Sandbukt (2021) påpeker i sin undersøkelse, der flesteparten av de innsatte valgte en dekkhistorie som strategi, at det ligger en anerkjennelse i at seksuallovbryteren ikke ønsker å avsløre sitt lovbrudd. Den innsatte forstår de potensielle konsekvensene, og er såpass redd at han er villig til å lyve for å «rømme» fra konsekvensene (Sandbukt, 2021, s. 46; Spencer, 2014, s. 437).

3.5 Soningsmiljø

Det fremgår av KDI's årsrapport fra både 2020 og 2021 at antall registrerte trussel- og voldshendelser mellom innsatte lå på totalt 477 i 2019, sammenlignet med cirka 300 hendelser i både 2020 og 2021 (KDI, 2020, s. 73; KDI, 2021, s. 76). Dette indikerer at vold forekommer, men hvor mye av volden som er rettet mot seksuallovbruddsdømte har jeg ikke dokumentasjon på. Det som fremkommer av årsrapporten fra 2021 er at de fleste hendelser skjer raskt og uten synlig foranledning (KDI, 2021, s. 76). Av egen erfaring blir

seksuallovbruddsdømte ofte utsatt for utfrysning, trakassering og indirekte trusler, men det er sjeldent at de blir utsatt for vold av medinnsatte. Dette kan skyldes vår håndtering med å flytte den seksuallovbruddsdømte fra avdeling før voldshendelser inntreffer. Vold mot denne gruppen er mer utbredt i land som USA og Canada, noe som igjen kan skyldes størrelsen på fengslene og innsattpopulasjonen (Spencer, 2014, s. 436). Når det er sagt, så kan det nevnes at en seksuallovbruddsdømt ble drept av en medinnsatt i Ringerike fengsel i 2017 (Engebretsen et al., 2017). Dette indikerer at både vold og drap i fengsel kan forekomme mot denne gruppen her til lands og.

I 2008 gjennomførte Kristin Hanoa en intervjuundersøkelse om vold og trusler mellom innsatte. Hun intervjuet 13 mannlige innsatte fra fire ulike fengsler på Østlandet. Stigmatiserte grupper som seksuallovbruddsdømte ble fremhevet som spesielt utsatt for trusler og vold, herunder mobbing, trakassering, sosial utstøting og fysisk vold (Hanoa, 2008, s. 115). Informantene fortalte om ettervirkninger som ensomhet, begrenset bevegelsesfrihet og tilbaketrukkethet etter å ha blitt utsatt for trusler og vold (Hanoa, 2008, s. 6). Thomas Ugelvik (2015) gjennomførte en intervjuundersøkelse fra 2007 til 2008 i Oslo fengsel, som viste at seksuallovbruddsdømte ofte selvisolerte seg på cellene framfor å delta ute i fellesskapet (Ugelvik, 2015, s. 5), noe som kan relateres til en av mestringsstrategiene som er opplyst i MLT-teorien, for å unngå stigma (Link et al., 1989, s. 403).

Kristin Hanoa (2008) belyser i egen rapport fra 2005, rapport fra Nordisk samarbeidsråd for kriminologi, hvordan tre ansatte i et høysikkerhetsfengsel på Østlandet fremhevet konsekvensene av at seksuallovbruddsdømte følte seg utrygge og redde. De påpekte både den psykiske belastningen trusler, mobbing og påfølgende isolasjon kan medføre, samt vanskeligheten med rehabiliteringen i fengsel ved at det meste kan stoppe opp, slik som skole, jobb, permisjoner, behandling med mer. De ansatte beskrev isolasjon som et ekstra onde for den innsatte, men som noen innsatte likevel valgte fremfor påkjenningen ved å gå rundt å være redd. Det de ansatte uttrykte overfor Hanoa i 2005 samsvarte med fortellingene fra intervjuundersøkelsen i 2008. Hanoa belyste videre i sin intervjuundersøkelse flere aspekter ved konsekvensen av isolasjon for innsatte. På den ene siden avskjæres man fra det man er redd for, enten det er mobbing eller andre alvorlige hendelser. Samtidig avskjæres man fra det å føle mestring og å det å kunne bli bekreftet gjennom andre, noe som kan være viktige komponenter i en rehabiliteringsprosess. God sikkerhet og trygge soningsforhold kan være

nødvendig for å kunne styrke kriminalomsorgens målsetting om rehabilitering og trygghet i fengsel (Hanoa, 2008, s. 104).

Lite, men voksende empirisk forskning viser at et positivt fengselsmiljø, som kan øke seksuallovbruddsdømtes følelse av trygghet, kan ha positiv effekt på rehabiliteringsarbeidet i fengsel (Blagden et al., 2016, s. 373; Blagden et al., 2019, s. 45; KDI, 2022, s. 6). Et positivt fengselsmiljø kan sees på som støttende og trygt, hvor det er mulighet for personlig vekst og utvikling (Blagden et al., 2016, s. 373). Fengselsmiljøet kan spille en avgjørende rolle for rehabiliteringsarbeidet. Med utgangspunkt i et fengsel med kun seksuallovbruddsdømte, fant de ut at et godt fengselsmiljø som er støttende, og som oppleves som trygt og konstruktivt, kan legge til rette for personlig vekst og endring hos den innsatte. God tilbakeføring og seksuallovbruddsdømtes ønske om behandling kan vanskeliggjøres dersom de befinner seg i et fengsel som bærer preg av fiendtlighet, mistenksomhet og vaktksomhet (Blagden et al., 2016, s. 372). På en annen side er det lite forskning rundt hvorvidt et slikt fengselsmiljø er med på å forebygge tilbakefall hos de innsatte (Blagden et al., 2016, s. 391). Et godt og trygt fengselsmiljø er ikke nødvendigvis tilstrekkelig for endring da et høysikkerhetsfengsel i utgangspunktet kan oppleves som destruktivt samt at det kreves indre motivasjon for endring hos den enkelte (Blagden et al., 2016, s. 390). Det trengs for øvrig mer forskning på hvorvidt et positivt soningsklima spiller en rolle i tilbakeføringsarbeid samt kan påvirke tilbakefallsrisikoen (Blagden et al., 2016, s. 391).

3.6 Tilbakeføringsarbeid i fengsel og fengselsbetjentens rolle

I over 40 år har behandling for å hindre tilbakefall av seksuallovbruddsdømte vært studert. KDI presenterer i sin fagstrategi (2022) flere viktige aspekter ved soningsmiljøet som de mener kan skape trygghet, øke motivasjonen hos innsatte og bidra til god tilbakeføring. Disse aspektene relaterer seg til betydningen av fengselsbetjentenes rolle med å hindre moralsk fordømmelse, gi støtte og mulighet for endring, og la innsatte få jobbe med kriminaliteten og motta behandling (KDI, 2022, s. 6) Forskning viser viktigheten av positive relasjoner mellom innsatte og ansatte, hvor betjentenes holdninger og tro på endring hos de innsatte er viktige faktorer for å fremme endring. Forskningen viste viktigheten av at innsattes utvikling ble anerkjent og sett av betjentene, og at de ble sett på som mennesker, og ikke definert av den kriminelle handlingen (Blagden et al., 2016, s. 373-374), noe som igjen samsvarer med teorien bak reintegrerende skam (McAlinden, 2017, s. 17). En fengselsbetjent kan ha en

rehabiliterende rolle i fengsel ved å utvise legitim autoritet uten bruk av trusler og tvang, vise respekt overfor innsatte, samt høflighet, emosjonell og moralsk bevissthet med en rehabiliterende tilnærming. Fengselsbetjentens tro på at forandring er mulig og at betjentens oppmuntring til endring er viktig. Bare det å oppmuntre innsatte til å ta del i behandling eller andre tiltak kan utgjøre en forskjell (Blagden et al., 2019, s. 5).

3.6 Desistance og tilbakefallsrisiko

3.6.1 Desistance

Flere teorier har gjennom tiden blitt forsket på for å forklare hvorfor enkelte fortsetter en livsførsel med kriminalitet, og andre ikke. Desistance handler om overgangen hos den enkelte fra en livsførsel preget av kriminalitet til et kriminalitetsfritt liv, en vedvarende prosess over tid (McAlinden et al., 2017, s. 3). Det finnes ingen direkte oversettelse av desistance, men «to desist» betyr å avstå, eller det å slutte med noe (Aagesen & Ander, 2022, s. 38). Desistanceprosessen kan deles inn i tre faser: primær, sekundær og tertiær desistance. Maruna og Farrall (2004), skilte mellom primær og sekundær desistance, hvor primær desistance refereres til et opphør av kriminalitet for en periode, mens sekundær desistance skjer når denne atferdsendringen blir mer permanent/absolutt på bakgrunn av et skifte i individets selvidentitet og selvforståelse (Sandbukt, 2021, s. 4; Ugelvik, 2021, s. 624; Blagden et al., 2019, s. 42). Tertiær desistance omtales som et skifte i individets følelse av tilhørighet til et prososialt fellesskap, som oppnås ved anerkjennelse fra andre om at individet har evne til å endre seg (Ugelvik, 2021, s. 624). Med en slik anerkjennelse slipper individet å hele tiden bli påminnet sin fortid som seksuallovbruddsdømt og medfølgende stempel/stigma. Ugelvik (2021) påpeker at tillit er en annen viktig, og kanskje avgjørende faktor i tredje fase, spesielt i fengsel, mellom ansatte og innsatte. Dersom en fengselsbetjent viser en innsatt tillit, og fengselsbetjenten er villig til å handle på den tilliten, kan det føles som en plikt overfor den innsatte å gjengjelde den tilliten. En slik tillit kan også påvirke tilliten den innsatte har til seg selv (at den innsatte tror mer på seg selv) som igjen kan vise hvor viktig tillit er (Ugelvik, 2021, s. 624-625). Sandbukt (2021) belyste i sin undersøkelse av åtte seksuallovbruddsdømte, at tertiær desistance hadde positiv og ofte avgjørende betydning for alles overgang fra fengsel til frihet (Sandbukt, 2021, s. 4).

Det har i senere tid vært forsket på ulike teorier bak hva som bidrar til nettopp «desistance». Spørsmålet er hvorvidt ønske og intensjon om endring og avslutning av et liv med kriminalitet

skyldes egen motivasjon eller kommer som resultat av mer strukturelle vendepunkt som for eksempel det å bli forelder, det å få seg en jobb, miljøskifte eller annet (McLinden et al., 2017, s. 3; Aagesen & Ander, 2022, s. 38). Forskningen til McAlinden, Farmer og Maruna (2017), viser at desistance involverer begge overnevnte faktorer, som eksterne endringer i omstendighetene og grunnleggende endringer i personens selvidentitet. De fremhevet spesielt jobb som vendepunkt (McAlinden et al., 2017, s.18). Samtidig ble det gjort funn av at flesteparten av personer dømt for seksuallovbrudd hadde stabile og gode jobbkarrierer, både før og under overgrepene, samt at flere som hadde mistet jobben som resultat av overgrepene, hadde klart å avstå fra videre kriminalitet (McLinden et al., 2017, s. 4; Sandbukt, 2019, s. 25).

Forskning viser også at risikoen for tilbakefall for seksuallovbruddsdømte reduseres over tid og avtar med alder og modning, og at behandling og skreddersydd sosial støtte er av betydning (Scooness et al., 2012). Sandbukt (2021) referer imidlertid i sin forskningsartikkel til tidligere studier som har vist at seksuallovbruddsdømte ofte avstår fra videre kriminalitet til tross for mangel på jobb, et prososialt nettverk og positiv reintegrering i samfunnet, og at majoriteten av mennesker med slike lovbrudd etter hvert stopper (Sandbukt, 2021, s. 5). McAlinden et al. (2017) mente derimot at tilbakefallsrisikoen avtar over tid er mest gjeldende for andre kriminalitetsgrupper (McAlinden et al., 2017, s. 4). De påpeker uansett at flesteparten av de som har begått seksuelle overgrep, avstår fra videre kriminalitet på et punkt i livet, men at vi fortsatt vet lite om hvordan denne prosessen fungerer (McAlinden et al., 2017, s. 5).

3.6.2 Tilbakefallsrisiko

Både internasjonal og nasjonal forskning viser at tilbakefallsprosenten er lav blant de som er dømt for seksuallovbrudd, dette til tross for utbredt stigmatisering av denne gruppen (Sandbukt, 2019, s. 3). Samtidig kan stigmaet være med på å øke sannsynligheten for tilbakefall (Schultz, 2014, s. 6).

I 1998 ble det utført en metaanalyse (sammenligning av resultat fra flere tidligere empiriske undersøkelser) av Hanson og Bussiere basert på 61 tidligere studier vedrørende tilbakefallsrisikoen for seksuallovbruddsdømte. Studien omfattet 23 393 personer, og viste at tilbakefallsprosenten lå på 13,4 prosent (Hanson & Bussiere, 1998, s. 351; Willis et al., 2010, s.545; Friestad & Skardhamar, 2016, s. 154). Hanson og Harris (2004) påpekte at det var en

utbredt oppfatning at mange seksuallovbruddsdømte begår nye overgrep, og at det derfor var viktig å få frem at dette ikke samsvarte med deres resultater (Harris & Hanson, 2004, s. 11). Både nasjonal og internasjonal forskning har vist at tilbakefallsrisikoen blant seksuallovbruddsdømte er generelt lavere enn for andre lovbruddskategorier (Hanson & Bussiere, 1998, s. 348; Hanson & Harris, 2004, s. 11; Hanson et al., 2017, s. 49; Sandbukt et al., 2020, s.736; Friestad, 2005, s. 33). I tillegg ble det foretatt en norsk studie av 858 personer løslatt fra fengselsdom for seksuallovbrudd i 2010-2014, hvor andelen tilbakefall til nytt seksuallovbrudd etter cirka 6 års oppfølgingstid lå på 3,4 prosent (Sandbukt et al., 2020, s. 736). Sandbukt, Dugstad, Khazaeni og Friestad (2019) belyser i sin rapport fra BASIS-prosjektet fra 2016 – 2019 at tilbakefallsrisikoen blant seksuallovbruddsdømte er generelt lav, men varierer innad i gruppen (Sandbukt et al., 2019, s. 37). Friestad bemerker i Fafo-rapporten 488 «Tilbudet til volds- og sedelighetsdømte» (2005), at det er vanskelig å undersøke tilbakefall av flere grunner. Hun viser til at internasjonale tilbakefallstall varierer betydelig mellom ulike undersøkelser, og at det er høyst uklart om de internasjonale tallene er beskrivende for Norge (Friestad, 2005, s. 31).

Kriminalomsorgsmeldingen nr. 37 (2008) refererer til Marshall, Laws og Barbaree sin forskning fra 1990 som viser at behandling og oppfølging av personer som begår seksuelle voldshandlinger vil redusere risikoen for tilbakefall (Det kongelige justis- og politidepartement, 2008, s. 63). Senere forskning viser derimot at det er vanskelig for fengslene å redusere tilbakefall generelt, og at fengsling i seg selv ikke har noe effekt på nevnt område. Samtidig refererer de til flere studier som viser at fengsling heller kan være med på å øke tilbakefall for domfelte generelt (Blagden et al., 2019, s. 2). De viser til at rehabiliteringsprogram i fengsel for seksuallovbruddsdømte kan ha positiv effekt, men at slike program fungerer bedre ute i samfunnet (Blagden et al., 2019, s. 3). Det vises også til en stor metaanalyse utført av Schmucker og Lösel (2015) hvor behandling av nevnt gruppe i fengsel ikke gav noen signifikant effekt (Blagden et al., 2019, s. 45). Psykologspesialist Kristoffer Høiland (2018) trekker frem i sitt fagbidrag en rekke metastudier som de siste årene har vist at behandling har liten eller ingen effekt (Høiland, 2018; Grønnerød et al., 2015, s. 280). Han refererer blant annet til Hanson og Yates (2013) sin metaanalyse som i sin oppsummering fant en viss reduksjon av tilbakefallsrisiko for behandlede sammenlignet med ubehandlede (Høiland, 2018). Høiland oppsummerer at det så langt ikke er mulig å si noe sikkert om behandlingseffekt for seksuallovbruddsdømte i den forstand at behandling reduserer tilbakefallsrisiko. Årsakene bak kan være dårlig metodisk kvalitet på studiene,

behandlingsmetoder som ikke retter seg mot de riktige risikofaktorene, og at det ikke er gjennomført risikovurderinger (Høiland, 2018). Likevel poengteres det at det er viktig å ikke tro at behandling ikke har effekt da tilbakefallsrisikoen blant seksuallovbruddsdømte viser seg å være lav.

4.0 Drøfting

I dette kapittelet skal jeg drøfte hvilke fordeler og ulemper dekkhistorier kan ha for den seksuallovbruddsdømte i et ordinært høysikkerhetsfengsel ved å se på teori og forskning opp mot praksis i fengselet.

4.1 Stigmatisering av seksuallovbruddsdømte

En dekkhistorie er en måte å unngå stigma på, som igjen kan lette straffegjennomføringen ved å la den seksuallovbruddsdømte føle seg både trygg og inkludert. Sett i lys av stempingsteorien, og at stemplingsprosessen kan føre til ytterligere avvikende atferd (Sandbukt, 2019, s. 14), kan vi stille spørsmålstegn rundt hvorvidt vi lar dette skje i fengsel ved å «godta» dekkhistorier, og til og med oppfordre til disse. Stempingsteorien har imidlertid blitt kritisert da ikke alle beveger seg mot videre avvikende handlinger (Sandbukt, 2019, s. 15). Med sistnevnte tatt i betraktning kan stigmatisering påvirke i ulik grad og ikke nødvendigvis ha en forsterkende effekt på avvikere, som i dette tilfellet seksuallovbruddsdømte. Den modifiserte stempingsteorien (MLT) sier at den seksuallovbruddsdømte begrenser sine egne livsmuligheter for å unngå potensielle konsekvenser av å være negativt stemplet. Dermed er det ikke selve stempingen i seg selv som begrenser personens muligheter, men personens forsøk på å unngå konsekvensene, som i å ta i bruk en dekkhistorie.

Det fremgår av fengselsbetjentens tjenesteinstruks at ansatte skal møte den innsatte med verdighet og respekt uten fordommer. Vi kan derfor stille spørsmålstegn rundt hvorvidt vi bryter denne instruksjonen ved å oppfordre til dekkhistorier. Ved å oppfordre til dekkhistorier tar vi automatisk del i å «dømme» den innsatte ut fra handlingene ved å anbefale vedkommende om å lyve. Det kan uansett være rimelig å anta at hensikten bak fengselsbetjentens handling ikke er ment som indirekte stigmatisering, heller som en handling utført med hensyn til den innsattes sikkerhet, som jeg selv har gjort. Ved å oppfordre til dekkhistorier, og å fortelle innsatte at de bør skjule det de har gjort, kan bekrefte det faktum at det de har gjort er såpass grusomt at medinnsatte finner det umulig å akseptere den innsatte dersom han er ærlig om lovbruddet (Sandbukt, 2019, s. 50). Selv om bruk av dekkhistorier kan forhindre direkte stigmatisering blant medinnsatte, kan seksuallovbruddsdømte likevel føle seg indirekte stigmatisert ved at de føler at de må lyve om handlingene de har begått (Sandbukt, 2019, s. 51). Samtidig skulle man tro at flere ikke har problemer med å leve et

«dobbeltiliv» under soning da det kan være forenelig med hvordan de har levd ute i samfunnet før soning (Schwäebe, 2005, s. 624).

Sett i lys av stempingsteorien og MLT, kan vi se at stigmatisering i stor grad kan påvirke innsattes soningsforhold, tilbakeføringsarbeid og reintegrering til samfunnet. Å bli møtt på en dømmende måte i fengsel kan for flere motvirke åpenhet, og skape vanskelighet med å delta i kriminalomsorgens aktivitetstilbud, samtaler og programmer, vegring mot å jobbe med utfordringer knyttet til egen kriminalitet, samt føre til unødvendig isolasjon (KDI, 2022, s. 8).

4.2 Dekkhistoriens fordeler

Det er liten tvil om at en dekkhistorie kan ha mange fordeler for den seksuallovbruddsdømte i et høysikkerhetsfengsel. Som vi kan se fra teoridelen har fengselsbetjenter god innsikt i hvordan seksuallovbruddsdømte kan bli behandlet av medinnsatte, alt fra utfrysning og baksnakking til mobbing, trakassering, trusler og vold (Kruse, 2019, s. 248). Med en dekkhistorie kan vedkommende unngå mer stigma, og frykt og redsel for egen sikkerhet. Dekkhistorier kan derfor gi en sikkerhetsmessig fordel både for den innsatte og for fengselet i sin helhet ved at trakassering og vold uteblir. En intervjuundersøkelse om vold og trusler mellom innsatte viser at dekkhistorie kan være en hensiktsmessig strategi da en dekkhistorie kan redusere både isolasjon og den psykiske belastningen av det å føle seg utrygg i fengsel (Hanoa, 2008). Selv har jeg blitt fortalt av seksuallovbruddsdømte at de ved hjelp av dekkhistorien har oppnådd mer trygghet, tilhørighet, aksept og respekt blant medinnsatte. Dette gjelder i hovedsak de som ikke får dekkhistorien avslørt. På den ene siden kan en dekkhistorie skape mer trygghet, men på den andre side kan det oppleves som belastende å hele tiden måtte lyve for å ikke få dekkhistorien sin avslørt. Det er altså ikke gitt at en dekkhistorie kan gi en lettere straffegjennomføring, men det vil nok oppleves slik for mange.

En annen fordel med dekkhistorier er at de kan motvirke mer isolasjon. Å sone i fengsel innebærer en god del innlåsning, og dersom innsatte velger å isolere seg mer i frykt for medinnsatte, kan dette resultere i store psykiske skadevirkninger, samt fysiske symptomer og plager (Sivilombudsmannen, 2019, s. 27). Isolasjon kan ha en svært negativ effekt på egen helse, soning og videre progresjon. Dette indikerer at en dekkhistorie kan være en god løsning slik at innsatte verken pådrar seg isolasjonsskader eller trenger å bekymre seg for egen sikkerhet? Her ser vi at dekkhistorier både kan føre til mer deltakelse i fellesskap, og i daglige

aktiviteter som jobb, skole, trening og så videre, noe som i sin tur kan bidra til bedre psyke og tilbakeføringsprosess.

4.3 Fengselsbetjentens rolle og tilnærming i tilbakeføringsarbeidet

Forskning viser hva slags soningsmiljø som kan ha positiv og kanskje avgjørende effekt på tilbakeføringsarbeidet og hvilken tilnærming fengselsbetjenter bør ha i arbeidet med de innsatte. Fengselsbetjenter bør ha en rehabiliterende tilnærming, fremstå som en rollemodell og være en positiv støttespiller i endringsarbeidet, uten å dømme den innsatte. Ansatte skal forholde seg til innsatte på en profesjonell måte i tråd med kriminalomsorgens verdier (KDI, 2020, s. 3). Som vi ser av teorier bak desistance så kan personer dømt for seksuallovbrudd være avhengige av tillit og anerkjennelse fra andre om at de har evne til å endre seg (Ugelvik, 2021, s. 624), samt at de ikke blir møtt med fordømmelse på bakgrunn av handlingene som er begått da vi heller bør rette fokus mot mennesket framfor handlingene.

Et soningsmiljø som bærer preg av fiendtlighet, mistenksomhet og vaktsonhet kan vanskeliggjøre tilbakeføringsarbeidet, noe som kan forsterkes dersom dekkhistorier for de seksuallovbruddsdømte avsløres. Kan det tenkes at en dekkhistorie faktisk bidrar til et positivt soningsmiljø ved at den enkelte føler seg mer trygg og inkludert? Det ideelle fremtidsbildet er at kriminalomsorgen sammen med de innsatte kan skape positive soningsmiljøer som kan gi rom for trygghet, åpenhet og tillit. Det finnes for øvrig lite forskning som kan gi gode nok svar på nettopp dette.

Åpenhet blir gjennom forskning trukket frem som en viktig faktor i et positivt soningsmiljø. Med en dekkhistorie kan åpenhet begrenses da innsatte må lyve om dommen sin foran medinnsatte for å ikke bli avslørt som seksuallovbruddsdømt. Flere jeg har jobbet med har uttrykt dette som både vanskelig og krevende, spesielt overfor innsatte de har blitt god venn med. Samtidig kan innsatte oppleve usikkerhet rundt hvorvidt de blir trodd eller ikke. Mange seksuallovbruddsdømte kan i utgangspunktet slite med det de har gjort, og i tillegg kan det å ikke være åpen om lovbruddet sitt blant medinnsatte utgjøre en like stor belastning, om ikke større (Sandbukt, 2019). På den ene siden kan de prate åpent med enten fengselsbetjenter, helsepersonell, psykolog, prest eller lignende, noe som kan lette på følelsen av å leve på en løgn. På den andre siden kan både turnusarbeid og tilgjengelighet av nevnte parter være noe begrenset sammenlignet med tiden de deler sammen med innsatte. Flesteparten av innsatte

befinner seg store deler av dagen rundt medinnsatte. Interaksjonene med innsatte kan dermed ha større påvirkning enn de heller korte interaksjoner med ansatte (Blagden et al., 2019, s. 3). Det kan også nevnes at det kan være vanskelig for innsatte å åpne seg for fengselsbetjenter på bakgrunn av den kontrastfulle rollen som hjelper og kontrollør ved at fengselsbetjenten i det ene øyeblikket kan ha en rehabiliterende tilnærming og i det andre øyeblikket må etterfølge kontrollrutiner som for eksempel visitasjon.

4.4 Dekkhistorien som element i tilbakeføringsarbeidet

Stigmatisering kan medføre store konsekvenser for en persons fremtidige selvilde og sosiale fungering (Sandbukt, 2019, s. 15), og den seksuallovbruddsdømte kan med dekkhistorien få vanskeligheter med å etablere nye og sunne sosiale bånd. Stigmatiseringen kan i ytterste konsekvens føre til en forverring av problemet som i utgangspunktet førte til seksuallovbruddet (Link et al., 1989; 403). Det kan derfor tenkes at dekkhistorier kan virke mot sin hensikt i det lange løp, da det kan skapes selvilder som kan være vanskelig å endre. Det kan tenkes at en dekkhistorie kan fungere som et selvbedrag, nettopp fordi den innsatte med dekkhistorien kan distansere seg fra seksuallovbruddet, noe som kan gå på bekostning av endringsarbeid og videre progresjon.

Det norske samfunnet har potensial til å tilrettelegge for reintegrering og desistance hos personer som har begått seksuallovbrudd ved å humanisere personer dømt for seksuelle overgrep, praktisere «reintegrerende skam» og bidra til å bygge opp en identitet annet enn en «oseksuallovbruddsdømt» (Sandbukt, 2019, s. 106). Det er rimelig å anta at kriminalomsorgen har potensial til å gjøre det samme, men at dette fordrer høye krav til ansatte og kriminalomsorgen for øvrig.

Både internasjonal og nasjonal forskning viser at tilbakefallsprosenten er lav blant de som er dømt for seksuallovbrudd, dette til tross for utbredt stigmatisering av denne gruppen (Sandbukt, 2019, s. 3). Stigmaet kan på sin side være med på å øke sannsynligheten for tilbakefall (Schultz, 2014, s. 6). Kan dette tilsi at dekkhistorier ikke har noen effekt på innsatte under soning? Forskning viser store forskjeller i både behandlingseffekt og tilbakefallstall. Både Friestad (2005) og Høiland (2018) mente dog at det er vanskelig å undersøke tilbakefall av flere årsaker, som for eksempel dårlig metodisk kvalitet på studiene og

behandlingsmetoder som ikke retter seg mot de riktige risikofaktorene (Friestad, 2005, s. 31; Høiland, 2018).

4.5 Konsekvensen av å få dekkhistorien sin avslørt

Som allerede belyst kan det finnes både fordeler og ulemper med bruk av dekkhistorier. Jeg vil her trekke frem en egen erfaring fra høysikkerhetsfengsel som illustrerer hvordan en dekkhistorie kan bli avslørt underveis i soningen. Som kontaktbetjent hadde jeg ansvar for en innsatt, kalt «Tom», som satt i varetekt mistenkt for seksuallovbrudd. Etter hvert ble han overført til soning av dom. Han ble oppfordret av sin advokat til å ha en dekkhistorie, en historie advokaten mente var forenlig med innsattes kunnskap og tidligere erfaring samt kunne samsvare med en potensiell domslengde. «Tom» oppholdt seg i fellesskapet med medinnsatte, og deltok i sysselsetting. Underveis i varetektstiden var han urolig for om mediedekning av saken kunne avsløre hans identitet, noe den ikke gjorde. Etter dette kom det imidlertid en innsatt som hadde kjennskap til ham fra før, og spredte rykter om at «Tom» satt inne for seksuallovbrudd. Det ble dermed stilt spørsmål rundt lovbruddet hans av medinnsatte. Medinnsatte spurte i tillegg om å få se domspapirene etter at dommen hans ble rettskraftig. Etter hvert som han verken fikk bekreftet eller avkreftet ryktet, ble han utsatt for mobbing, utfrysning og trakassering. Av hensyn til hans egen sikkerhet ble han flyttet til en restriktiv avdeling hvor han ble unødvendig isolert i påvente av overføring til et annet fengsel.

Dette viser at utfordringene ved bruk av dekkhistorier kan være mange, og allerede ved starten av soningen kan den innsatte «kjempe» en evig kamp om å opprettholde en troverdig historie som samsvarer med domslengde og som er overbevisende nok. Det kan bli en konstant følelse av usikkerhet rundt hvorvidt en føler seg trodd og om dekkhistorien holder vann eller ikke, noe som igjen kan føre til både stress og angst. «Tom» er ikke den eneste som har fått sin dekkhistorie avslørt underveis i fengsel. I «Tom» sitt tilfelle ser vi flere potensielle eksempler på utfordringer knyttet til at en dekkhistorie blir avslørt, og hvilke utilsiktede virkninger en dekkhistorie kan gi. «Tom» fortalte meg underveis i soningen at dekkhistorien hjalp ham å føle seg trygg og inkludert blant medinnsatte. Samtidig fortalte «Tom» hvor krevende det var når ryktene spredte seg rundt i fengselet, hvilket kan tilsa at det å få en dekkhistorie avslørt underveis i soningen kan være ekstra belastende ved at «Tom» i tillegg til lovbruddet har løyet til de medinnsatte framfor å være ærlig i utgangspunktet. Dette belyser kompleksiteten ved å ta i bruk en dekkhistorie i fengsel og kriminalomsorgens mangelfulle håndtering av problematikken. Dette viser igjen viktigheten av økt fokus på området.

Varetektsinnsatte kan i utgangspunktet stå overfor større påkjenning og flere utfordringer enn de som allerede soner dom, da de er i påvente av rettssak og rettskraftig dom (Teigland, 2021, s. 52). De kan som nevnt få dekkhistorien sin avslørt på bakgrunn av mediedekningen av saken, hvor media kan avsløre detaljer rundt dom og den innsattes identitet. Sannsynligheten kan være til stede for at medinnsatte kan forstå hvem saken omhandler (Kruse, 2019, s. 229). Anja Emilie Kruse viser til i sin doktoravhandling (2019) at seksuallovbruddsdømte har opplevd mediedekning av saken som ekstra krevende, med å gjøre det vanskelig for den innsatte å lyve for medinnsatte, samt at mediedekningen kan bli et sterkt bevis på skaden de har påført sine ofre, som de i utgangspunktet kan føle stor skam rundt (Kruse, 2019, s. 230). Dette samsvarer med egen erfaring som belyst gjennom eksempelet med «Tom». Tilgang til egne domspapirer kan også være et problem for personer dømt for seksuallovbrudd, da innsatte kan bli spurt om domspapirer fra medinnsatte for å avkrefte at de sitter for seksuallovbrudd (Spencer, 2014, s. 444). Lokale bestemmelser om at innsatte ikke kan ha tilgang på domspapirer med mindre de er låst inn på cellen, kan forhindre at slike dokumenter befinner seg på cellene. Jeg skriver «kan» fordi denne regelen kan være vanskelig å håndheve. I tillegg har jeg opplevd at seksuallovbruddsdømte som har fått dekkhistorien sin avslørt, hvorpå andre seksuallovbruddsdømte føler seg nødt til å ta del i utfrysningen for å ivareta sin egen dekkhistorie. Jeg jobbet med en seksuallovbruddsdømt som gjorde nettopp dette med en han hadde blitt god venn med. Han uttrykte at dette var tungt og vanskelig, men mente selv at han ikke hadde noe valg på bakgrunn av redsel for å selv bli avslørt.

Som vi ser ovenfor er ikke dekkhistorier en «suksess» for alle. Som tidligere skrevet har personer dømt for seksuallovbrudd store individuelle forskjeller i problematikk, ressurser og sosial fungering, noe som også kan påvirke det å ha en dekkhistorie. For at en dekkhistorie skal kunne virke «troverdig» kan det jo tenkes at personen bør være oppgående og relativt ressurssterk, samtidig som historien bør samsvare med domslengde. Dekkhistorier kan likevel bli avslørt av andre årsaker, noe som tilsier at dekkhistorier ikke alltid fungerer etter sin hensikt.

5.0 Konklusjon

Det er ikke tvil om at stigmaet rundt seksuallovbruddsdømte i fengsel er høyt. Det at både advokater og fengselsbetjenter oppfordrer til dekkhistorier illustrerer dette. På den ene siden kan en dekkhistorie avhjelpe negative virkninger av stigma og gi innsatte følelse av trygghet, aksept og tilhørighet blant medinnsatte. Dette kan lette straffegjennomføringen, med deltakelse i fellesskapet og i daglige aktiviteter hvor vold og trakassering uteblir. På den andre siden kan bruk av dekkhistorie medføre indirekte stigma. Dette da seksuallovbruddsdømte føler at de må lyve for å bli akseptert, slik at de kan sone sin straff innenfor trygge rammer. Innsatte kan oppleve ulike nivåer av stress med å bli avslørt som igjen kan føre til at vedkommende begrenser sine egne muligheter som et resultat av å takle fordømmelsen de får. Med tanke på teorier innenfor desistance, kan dette være uheldig da det i stor grad kan påvirke innsattes soningsforhold, og skape barrierer for reintegrering i samfunnet, som igjen kan påvirke videre livskvalitet og i ytterste konsekvens føre til gjentakende kriminalitet.

Som belyst tidligere i oppgaven kan dekkhistorier hjelpe mange innsatte med å unngå virkninger av stigma, men det er samtidig viktig å være bevisst dekkhistoriens to sider med hvilke virkninger og konsekvenser dekkhistoriene kan medføre. I innledningen stilte jeg spørsmålet «Er måten vi behandler seksuallovbruddsdømte i fengsel kritikkverdig?». Etter arbeidet med oppgaven ser jeg at kriminalomsorgen kan stå i fare for å bryte med både verdier og tjenesteinstruks slik praksisen er i dag, men at praksisen kan være et resultat av fokus på å opprettholde sikkerhet blant seksuallovbruddsdømte i fengsel. Kriminalomsorgen har en stor og viktig rolle i å ivareta og beskytte alle innsatte. Fortsatt kan det oppstå ulike scenarioer med utfordringer som kan medføre stor usikkerhet hos ansatte, da det ikke finnes retningslinjer for håndtering av denne type problematikk. Det bør i større grad være fokus på tilstedeværelse og tett oppfølging av seksuallovbruddsdømte. Tilstedeværelse av ansatte kan være viktig for å både forebygge hendelser, og for å redusere alvorlige konsekvenser av hendelser som oppstår.

Jeg har i denne oppgaven identifisert noen fordeler og ulemper med bruk av dekkhistorie blant seksuallovbruddsdømte, men det kan finnes flere. Det mangler fortsatt tydelige føringer på hvorvidt en dekkhistorie er anbefalt eller ikke, noe som er forståelig da problematikken kan fremstå som kompleks og ulik fra person til person. Det er behov for mer forskning på feltet, spesielt med tanke på økningen av seksuallovbruddsdømte og videre prognoser om at

stigningen ikke ser ut til å stagnere eller peke nedover, og at dette kan være av betydning for kriminalomsorgens mål om å hindre tilbakefall av seksuallovbrudd.

6.0 Litteraturliste

Aslaksen, P. (2022, 22. september), Skam. Hentet fra: <https://snl.no/skam>.

Birkeland, M. (2017, 27. august), *Justisminister Per-Willy Amundsen vil tvangskastrere pedofile*. VG. Hentet fra: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/Gd0QB/justisminister-per-willy-amundsen-vil-tvangskastrere-pedofile>

Blaalid, B. (2019). Bokseminar & Presentasjon: Howard Saul Becker: *Outsiders: Studies in the sociology of deviance*. Fakultetet for samfunnsvitenskap. Nord universitet. Bodø.

Blagden, N., Winder, B., Gregson, M., & Thorne, K. (2013). Working with denial in convicted sexual offenders: A qualitative analysis of treatment professionals' views and experiences and their implications for practice.

Blagden, N., Winder, B., Gregson, M. og Thorne, K. (2014). Making Sense of Denial in Sexual Offenders A Qualitative Phenomenological and Repertory Grid Analysis. *Journal of Interpersonal Violence*

Blagden, N., Winder, B., & Hames, C. (2016): «They treat us like human beings» - Experiencing a therapeutic sex offenders prison: Impact on prisoners and staff and implications for treatment. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*. 60(4), 371-396

Blagden, N., Winder, B., Hocken, K., Lievesley, R., Banyard, P., & Elliott, H. (Eds.). (2019). *Sexual crime and the experience of imprisonment*. Cham: Springer International Publishing.

Braithwaite, J. (1989). *Crime, shame and reintegration*. Cambridge University Press.

Crewe, B., & Ievins, A. (2020). The prison as a reinventive institution. *Theoretical Criminology*, 24(4), 568-589.

Dalland, O. (2021). *Metode og oppgaveskriving*. Gyldendal Norsk Forlag AS

Engebretsen, L., N., Solberg, P., H. & Bjerkeseth, A., W. (2017, 07. mars). *Fengselsdrapet: Siktet for drapsforsøk på to andre overgrepdomte*. NRK. Hentet fra: [Fengselsdrapet: Siktet for drapsforsøk på to andre overgrepdomte – NRK Oslo og Viken – Lokale nyheter, TV og radio](#)

Flaarønning, G. & Sollund, S. (2018, 26. januar). *Listhaug mener «monster»-beskrivelse vil avskrekke overgripere*. NRK. Hentet fra: [Listhaug mener «monster»-beskrivelse vil avskrekke overgripere – NRK Norge – Oversikt over nyheter fra ulike deler av landet](#)

Friestad, C. (2005). Tilbudet til volds- og sedelighetsdomte. En gjennomgang av fem tiltak (Fafo-rapport 488). Oslo: Forskningsstiftelsen Fafo.

Friestad, C., & Skardhamar, T. (2016). The criminal career of men convicted of rape: evidence from a Norwegian national cohort. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 17(2), 150-165.

Grøndahl, P., Sandbukt, I. J., Friestad, C., Kristoffersen, R., Drinkwater, C. P., Richardson, D., & Willis, G. M. (2021). Fuel to the Fire? Newspaper reporting of sexual offending across the US, UK, Norway, and New Zealand. *Sexual Offending: Theory, Research, and Prevention*, 16, 1-22.

Grøndahl, P., Sandbukt, I. J. & Kristoffersen, R. (2021). Farlige, fremmede og uten impuls kontroll? Norske avisers omtale av seksualovergrep. *Norsk medietidsskrift*, 28(3), 01-15.

Grønnerød, C., Grønnerød, J. S., & Grøndahl, P. (2015). Psychological treatment of sexual offenders against children: A meta-analytic review of treatment outcome studies. *Trauma, Violence, & Abuse*, 16(3), 280-290.

Goffman, E. (2009). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Simon and Schuster.

Hanao, K. (2008). Vold og trusler mellom innsatte - en intervjuundersøkelse (1/2008). Hentet fra: Oslo: <https://krus.brage.unit.no/>

Hanson, R. K., & Bussiere, M. T. (1998). Predicting relapse: a meta-analysis of sexual offender recidivism studies. *Journal of consulting and clinical psychology*, 66(2), 348.

Hanson, R. K., Harris, A. J., Letourneau, E., Helmus, L. M., & Thornton, D. (2018). Reductions in risk based on time offense-free in the community: Once a sexual offender, not always a sexual offender. *Psychology, Public Policy, and Law*, 24(1), 48.

Harper, C. A., Bartels, R. M., & Hogue, T. E. (2018). Reducing stigma and punitive attitudes toward pedophiles through narrative humanization. *Sexual Abuse*, 30(5), 533-555.

Harris, A. J. R., & Hanson, R. K. (2004). *Sex offender recidivism: A simple question* (Vol. 3). Ottawa, Ontario: Public Safety and Emergency Preparedness Canada.

Harris, D. A. (2017). Desistance from sexual offending: Behavioral change without cognitive transformation. *Journal of interpersonal violence*, 32(20), 3049-3070.

Harris, N., & Maruna, S. (2007). Shame, shaming and restorative justice: A critical appraisal. In *Handbook of restorative justice* (pp. 452-462). Routledge.

Høiland, K. (2018). The Good Lives Model i behandling av personer dømt for seksuallovbrudd. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 56(8), 656-665.

Håkonsen, K. D. (2019, 13. september). Abid (52) arbeider med sedelighetsdømte: – Jeg har en jobb som ingen andre vil ha. FriFagbevegelse. Hentet fra: [Abid \(52\) arbeider med sedelighetsdømte: – Jeg har en jobb som ingen andre vil ha | FriFagbevegelse.no](https://www.frifagbevegelse.no/abid-52-arbeider-med-sedelighetsdomte-jeg-har-en-jobb-som-ingen-andre-vil-ha)

Ievins, A. (2014). *Living Among Sex Offenders: Identity, Safety and Relationships at Whatton Prison: a Report for the Howard League for Penal Reform*. Howard League for Penal Reform.

Justisdepartementet. (2021). Meld. St. 39 (2020-2021). Kriminalomsorgsmeldingen – Fremtidens kriminalomsorg og straffegjennomføring. Oslo: Justisdepartementet

Justisdepartementet. (2008). Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn (St.meld. nr. 37 2007–2008) Oslo: Justisdepartementet

Justis- og beredsskapsdepartementet (2005) Straffeloven. Lov om gjennomføring av straff (LOV-2005-05-18-21) Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2001-05-18-21>

Kjelsberg, E., & Loos, L. H. (2008). Conciliation or Condemnation? Prison Employees' and Young Peoples' Attitudes Towards Sexual Offenders. *International Journal of Forensic Mental Health*, 7(1), 95-103.

Kriminalomsorgsdirektoratet (2022). Fagstrategi om personer dømt for seksuallovbrudd 2022-2026. Lillestrøm

Kriminalomsorgsdirektoratet (2021). Årsrapport 2020. Lillestrøm

Kriminalomsorgsdirektoratet (2022). Årsrapport 2021. Lillestrøm

Kruse, A. E. (2020). *The Why, the Who and the Wherefore. Explanations, self-change and social friction in men's narratives of sexual violations* (Doctoral dissertation).

Laws, D. R., & Ward, T. (2011). *Desistance from sex offending: Alternatives to throwing away the keys*. New York/London: The Guilford Press

Leknes, J., H. (2022, 12. september). *Debatt: Pressen fikk en ny sjanse i Baneheia-saken. Den tok de ikke vare på*. Journalisten. Hentet fra: <https://journalisten.no/baneheia-baneheia-saken-bjorn-olav-jahr/pressen-fikk-en-ny-sjanse-i-baneheia-saken-den-tok-de-ikke-vare-pa-1/534543>

Link, B. G., Cullen, F. T., Struening, E., Shrout, P. E., & Dohrenwend, B. P. (1989). A Modified Labeling Theory Approach to Mental Disorders: An Empirical Assessment. *American Sociological Review*, 54(3), 400-423.

Lomell, H., M. & Skilbrei, M (2017), [red.] Kriminologi. Universitetsgrunnlaget.

Lussier, P., Harris, D. A., & McAlinden, A. M. (2016). Desistance from sexual offending: A policy and research agenda whose time has come. *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 60(15), 1711-1716.

McAlinden, A.-M., Farmer, M., & Maruna, S. (2017). Desistance from sexual offending: Do the mainstream theories apply? *Criminology & Criminal Justice*, 17(3), 266-283.

Revolv, M. K. (2015). Innsattes levekår 2014. Før, under og etter soning (SSB-rapport 2015/47). Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå (SSB).

Sandbukt, I. J. (2019). Dealing with the stigma. How eight men experience and cope with their «sex-offender» label. Masteroppgave.

Sandbukt, I. J., Dugstad, S., Khazaeni S. & Friestad, C. (2019). Basis-prosjektet 2016-2019: Behandling av seksuallovbruddsdømte i Sør-Øst. Oslo: Regionalt kompetansesenter for sikkerhets-, fengsels- og rettspsykiatri

Sandbukt, I. J. (2021). Reentry in practice: sexual offending, self-narratives, and the implications of stigma in Norway. *International journal of offender therapy and comparative criminology*.

Sandbukt, I. J., Skardhamar, T., Kristoffersen, R., & Friestad, C. (2021). Testing the Static-99R as a global screen for risk of sex crime recidivism in a Norwegian routine sample. *Sexual Abuse*, 33(6), 725-742.

Schultz, C. (2014). The Stigmatization of Individuals Convicted of Sex Offences, Labeling Theory and The Sex Offence Registry. *Themis: Research Journal of Justice Studies and Forensic Science*, 2(5).

Schwaebe, C. (2005). Learning to pass: Sex offenders' strategies for establishing a viable identity in the prison general population. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 49(6), 614-625.

Schmucker, M., & Lösel, F. (2015). The effects of sexual offender treatment on recidivism: An international meta-analysis of sound quality evaluations. *Journal of Experimental Criminology*, 11(4), 597-630.

Sivilombudsmannen (2019). Særskilt melding til stortinget om isolasjon og mangel på menneskelig kontakt i norske fengsler. Stortinget

Spencer, D. C. (2014) Exposing 'Sex ' Offenders Precarity, Abjection and Violence in the Canadian Federal Prison System. *British Journal of Criminology*

Statistisk sentralbyrå (2021). 10557: Løslatelser, etter type fengsling, hovedlovbruddsgruppe, type hovedlovbrudd og kjønn. Absolutte tall 2002 – 2021. [10557: Løslatelser, etter statistikkvariabel, fengslingstype, hovedlovbruddstype, kjønn og år. Statistikkbanken \(ssb.no\)](https://statistikbanken.no/10557)

Steine, I., Milde, A., M., Bjorvatn, B., Grønli, J., Nordhus, I., H., Mrdalj, J. & Pallesen, S. (2012, 5. oktober). Forekomst av seksuelle overgrep i et overrepresentativt befolkningsutvalg i Norge. Hentet fra: <https://psykologtidsskriftet.no/fagartikkel/2012/10/forekomsten-av-seksuelle-overgrep-i-et-representativt-befolkningsutvalg-i-norge?redirected=1>

Straffegjennomføringsloven. (2001). Lov om gjennomføring av straff (LOV-2001-05-18-21). Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2001-05-18-21>

Straffeloven. (2005). Lov om straff (LOV-2005-05-20-28). Hentet fra: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2-14#KAPITTEL_2-14

Stranden, A., L. (2022, 28. september). *Dømt for seksuallovbrudd: - Jeg får ikke jobb og føler jeg aldri blir ferdig med å sone. Forskning.no*. Hentet fra: [Dømt for seksuallovbrudd: – Jeg får ikke jobb og føler jeg aldri blir ferdig med å sone \(forskning.no\)](https://forskning.no/dømt-for-seksuallovbrudd-jeg-får-ikke-jobb-og-føler-jeg-aldri-blir-ferdig-med-å-sone)

Teigland, M. (2021). Psykiske lidelser i fengsel. Fagbokforlaget

Ugelvik, T., Presser, L., & Sandberg, S. (2015). The rapist and the proper criminal. *Narrative Criminology*, 23-41.

Ugelvik, T. (2022). The transformative power of trust: Exploring tertiary desistance in reinventive prisons. *The British Journal of Criminology*, 62(3), 623-638.

Westrheim og H.M.K. Eide (Red.) Kunnskapsbasert straffegjennomføring i kriminalomsorgen i Norge. Bergen: Fagbokforlaget

Willis, G. M., Levenson, J. S., & Ward, T. (2010). Desistance and attitudes towards sex offenders: Facilitation or hindrance?. *Journal of family violence*, 25(6), 545-556.

6.1 Selvvalgt litteratur

Forfatter(e)	Tittel	Forlag / Tidsskrift	År	Kapitel er / Sider	Antall sider
Blagden, N., Winder, B., Gregson, M., & Thorne, K.	Working with denial in convicted sexual offenders: A qualitative analysis of treatment professionals' views and experiences and their implications for practice.	International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology	2013	332-356	24
Blagden, N., Winder, B., Gregson, M. og Thorne, K.	Making Sense of Denial in Sexual Offenders A Qualitative Phenomenological and Repertory Grid Analysis. Journal of Interpersonal Violence	Journal of Interpersonal Violence	2014	1698-1731	33
Blagden, N., Winder, B., Hocken, K., Lievesley, R., Banyard, P. & Elliott, H.	Sexual Crime and the Experience of Imprisonment	Cham: Springer International Publishing	2019	1-5/01-108	108
Braithwaite, J.	Crime, Shame and Reintegration.	Cambridge University Press	1989	01-234	134
Crewe, B., & Ievins, A.	The prison as a reinventive institution	Theoretical Criminology	2019	568-589	21
Friestad, C.	Tilbudet til volds- og sedelighetsdømte. En gjennomgang av fem tiltak (Fafo-rapport 488)	Oslo: Forskningsstiftelsen Fafo.	2005	01-108	108
Friestad, C. & Skardhamar, T.	The criminal career of men convicted of rape: evidence from a Norwegian national cohort	Journal of Scandinavian studies in criminology and crime prevention	2016	150-165	15
Goffman, E.	Stigma - Notes on the Management of Spoiled Identity	England: Penguin Books	1963		
Grøndahl, P., Sandbukt, I. J., Friestad, C., Kristoffersen, R.,	Fuel to the Fire? Newspaper reporting of sexual offending across	Sexual Offending: Theory, Research, and Prevention	2021	01-22	22

Drinkwater, C. P., Richardson, D., & Willis, G. M.	the US, UK, Norway, and New Zealand.				
Grøndahl, P., Jenssen Sandbukt, I., & Kristoffersen, R.	Farlige, fremmede og uten impuls kontroll? Norske avisers omtale av seksualovergrep.	Norsk medietidsskrift	2021	01-15	15
Grønnerød, C., Grønnerød, J. S., & Grøndahl, P.	Psychological treatment of sexual offenders against children: A meta-analytic review of treatment outcome studies.	Trauma, Violence, & Abuse,	2015	280-290	10
Hanoa, K.	Vold og trusler mellom innsatte - en intervjuundersøkelse (1/2008)	Oslo: Kriminalomsorgens utdanningssenter KRUS	2008	01-125	125
Hanson, R. K. & Bussiere, M. T.	Predicting relapse: a meta-analysis of sexual offender recidivism studies.	Journal of consulting and clinical psychology	1998	01-15	15
Harper, C. A., Bartels, R. M., & Hogue, T. E.	Reducing Stigma and Punitive Attitudes Toward Pedophiles Through Narrative Humanization		2016	533-555	22
Harris, A. J. R., & Hanson, R. K.	Sex offender recidivism: A simple question (Vol. 3)	Ottawa, Ontario: Public Safety and Emergency Preparedness Canada.	2004	01-29	29
Harris, D. A.	Desistance from sexual offending: Behavioral change without cognitive transformation.	Journal of Interpersonal Violence	2017	3049-3070	21
Harris, N., & Maruna, S.	Shame, shaming and restorative justice: A critical appraisal. In Handbook of restorative justice	Routledge	2007	452-462	10
Høiland, K.	The Good Lives Model i behandling av personer dømt for seksuallovbrudd	Tidsskrift for Norsk psykologforening	2018	656-665	
Ievins, A.	Living among sex offenders - Identity, safety and relationships at Whatton Prison: The Howard League for Penal Reform	Howard League for Penal Reform	2014	01-42	42

Kjelsberg, E., & Loos, L. H.	Conciliation or Condemnation? Prison Employees' and Young Peoples' Attitudes Towards Sexual Offenders.	International Journal of Forensic Mental Health	2008	95-103	18
Kruse, A., E.	The Why, the Who and the Wherefore Explanations, self-change and social friction in men's narratives of sexual violations	Department of Criminology and Sociology of Law Faculty of Law University of Oslo	2019	01-350	350
Laws, D. R., & Ward, T.	Desistance from sex offending: Alternatives to throwing away the keys.	New York/London: The Guilford Press	2011		
Link, B. G., Cullen, F. T., Struening, E., ShROUT, P. E., & Dohrenwend, B. P.	A Modified Labeling Theory Approach to Mental Disorders: An Empirical Assessment.	American Sociological Review	1989	400-423	23
Lussier, P., Harris, D. A., & McAlinden, A. M.	Desistance From Sexual Offending: A Policy and Research Agenda Whose Time Has Come. Int J Offender Ther Comp Criminol	International journal of offender therapy and comparative criminology	2016	1711-1716	5
McAlinden, A.-M., Farmer, M., & Maruna, S.	Desistance from sexual offending: Do the mainstream theories apply?	Criminology & Criminal Justice	2017	266-283	17
Sandbukt, I. J.	Dealing with the stigma. How eight men experience and cope with their «sex-offender» label. Masteroppgave.	Universitetet i Oslo	2019	01-138	138
Sandbukt, I. J., Dugstad, S., Khazaeni, S., & Friestad, C.	Basis-prosjektet 2016-2019. Behandling av seksuallovbruddsdømte i Sør-Øst	Oslo: Regionalt kompetansesenter for sikkerhets-, fengsels- og rettspsykiatri	2019	01-86	86
Sandbukt, I. J.	Reentry in practice: sexual offending, self-narratives, and the implications of stigma in Norway.	International journal of offender therapy and comparative criminology	2021	01-22	22
Sandbukt, I. J., Skardhamar, T., Kristoffersen, R., & Friestad, C.	Testing the Static-99R as a global screen for risk of sex crime recidivism in a Norwegian routine sample	Sexual Abuse	2021	725-742	17

Schultz, C.	The Stigmatization of Individuals Convicted of Sex Offences, Labeling Theory and The Sex Offence Registry.	Themis: Research Journal of Justice Studies and Forensic Science	2014	01-20	20
Schwaebe, C.	Learning to Pass: Sex Offenders' Strategies for Establishing a Viable Identity in the Prison General Population.	International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology	2016	614-625	11
Schmucker, M. & Lösel, F.	The effects of sexual offender treatment on recidivism: An international meta-analysis of sound quality evaluations.	Journal of Experimental Criminology	2015	597-630	33
Spencer, D. C.	Exposing 'Sex' Offenders Precarity, Abjection and Violence in the Canadian Federal Prison System.	British Journal of Criminology	2014	01-22	22
Ugelvik, T.	The Rapist and the Proper Criminal: Exclusion og Immoral Others as Narrative Work on the Self. In L. Presser ans S. Sandberg (eds), Narrative Criminology: Understanding Stories og Crime.	New York & London: NYU Press	2015	23-41	18
Ugelvik, T.	The transformative power of trust: Exploring tertiary desistance in reinventive prisons.	The British Journal of Criminology, 62(3)	2021	623-638.	15
Willis, G. M., Levenson, J. S., & Ward, T.	Desistance and attitudes towards sex offenders: Facilitation or hindrance?	Journal of family violence	2010	545-556	11

Metodepensum

Dalland, O.	Metode og oppgaveskriving	Gyldendal Norsk Forlag AS	2021	01-272	272
-------------	---------------------------	---------------------------	------	--------	-----